

Omfanget af voldtægt og politiets behandling af voldtægtssager

Temnummer: KVINDENS PLADS – Betydning af køn i dagens Danmark

I 2016 blev der med 11 måneders mellemrum præsenteret to udspil vedrørende ofre for især voldtægt – først fra justitsminister Søren Pind, der i januar 2016 lancerede udspillet »Respekt for voldtægts ofre«, og senere i december samme år kom udspillet »Retfærdighed for ofre« fra justitsminister Søren Pape Poulsen. I begge udspil fokuseres der på politiets håndtering af sagerne og på at sikre, at voldtægtsforbrydelser anmeldes til politiet. I forlængelse af udspillene blev der blandt andet igangsat en undersøgelse af ofres oplevelse af anmeldelsessituationen samt en undersøgelse af, hvad der har betydning for, om ofre anmelder et seksuelt overgreb til politiet. Samtidig blev der udarbejdet centrale retningslinjer for politiets modtagelse og behandling af voldtægtssager. Med udgangspunkt i en redegørelse for omfanget af og udviklingen i udsathed for voldtægt skal der ses på, om ofrenes oplevelse af kontakten med politiet har ændret sig efter udmøntning af de nye retningslinjer.

Offerundersøgelse

Offerundersøgelser har i modsætning til kriminalstatistikker den klare fordel, at de principielt belyser omfanget af den faktiske kriminalitet. Anmeldelsestilbøjeligheden forstyrrer således ikke billedet. Ved hjælp af offerundersøgelser kan vi dermed få et ret sikkert billede af, hvor mange der har været udsat for fx tyveri. For voldtægt og andre personfarlige forbrydelser er det imidlertid ikke helt så enkelt. For hvornår kan en hændelse karakteriseres som voldtægt? Svarer den hændelse, offeret har været udsat for, til det, der juridisk set forstås ved en voldtægt?

Siden 2005 er der årligt gennemført omfattende landsdækkende undersøgelser af borgernes udsathed for forskellige former for kriminalitet, men først fra 2008 omfattede undersøgelsen et spørgsmål om udsathed for voldtægt. I undersøgelsen bedes de kvinder, der deltager, besvare følgende spørgsmål: »Kan du fortælle mig, om du inden for de seneste fem år har været udsat for, at en mand ved brug af vold eller trusler om vold har forsøgt at tvinge dig til eller rent faktisk har tvunget dig til samleje?« (A.-J.B. Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig, 2018). Formuleringen af spørgsmålet ligger tæt op af straffelovens afgrænsning af voldtægt.¹ I undersøgelsesrapporten anvendes alligevel ikke begrebet voldtægt, men i stedet begrebet »tvangssamleje«. Dermed ønskes understreget, at spørgsmålet næppe alene opfanger det, der juridisk opfattes som voldtægter, men nok også andre seksuelle krænkelse.

Selv om dette spørgsmål årligt bliver stillet til omkring 6.000 kvinder, og selv om der – i modsætning til de øvrige spørgsmål i undersøgelsen – spørges ind til de seneste fem år og ikke kun de seneste 12 måneder, så er der alligevel så

BRITTA KYVSGAARD
Seniorkonsulent, dr.jur.
Justitsministeriets
Forskningskontor

få kvinder, der svarer bekræftende på spørgsmålet, at det er vanskeligt at lave bare tilnærmelsesvis sikre estimater på udsathed for tvangssamleje. Voldtægt eller tvangssamleje er en sjælden forbrydelse, så i den 10-årige periode fra 2008 til 2017 er det alene 749 kvinder, eller 1,3 pct. af de adspurgte, der angiver at have været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå de seneste fem år. For så vidt angår udsathed inden for det seneste år, kan det beregnes, at i gennemsnit 5.400 kvinder årligt udsættes for tvangssamleje eller forsøg herpå. Med et sikkerhedsinterval på 95 pct. er det mellem 4.600 og 6.200 kvinder (A.-J.B. Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig, 2018).

Offerundersøgelserne viser endvidere, at godt halvdelen af kvinderne har været udsat for forsøg på – og altså ikke fuldbyrdet – tvangssamleje, samt at en ret stor andel (38 pct.) af tvangssamlejerne er begået af en nuværende eller tidligere partner, og primært mens samlivet eksisterede. I mange af disse sager er samlivet senere ophørt. Et vigtigt resultat er også, at anmeldelsestilbøjeligheden i disse sager er meget ringe, idet knap en fjerdedel af ofrene har anmeldt sagen til politiet (A.-J.B. Pedersen, B. Kyvsgaard & F. Balvig, 2018).

En vigtig grund til årligt at gennemføre offerundersøgelser er, at de giver muligheder for at få et mere præcist indtryk af kriminalitetsudviklingen, idet ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden ikke influerer herpå. Vanskelighederne ved i hvert fald mere langvarige udviklingstrends af voldtægt/tvangssamlejer er, at opfattelsen af, hvad der er voldtægt, kan forandre sig over tid.

Dette er tydeligt illustreret i undersøgelser af befolkningens syn på, hvorvidt en given situation skal opfattes som voldtægt eller ej. Da et udsnit af befolkningen i 1969 blev stillet spørgsmålet: »En kvinde og en mand mødes på en restauration. Manden inviterer kvinden med hjem. Han siger, at han venter nogle gæster til fest. I lejligheden sætter de sig i sofaen og kysser og krammer hinanden. Da manden prøver at trække kvindens trusser af, afviser hun ham. Han giver hende nogle lussinger og gennemfører samlejet«, var der 13 pct., der mente, at dette kunne betegnes som voldtægt. En tilsvarende undersøgelse fra 1978 viste, at det nu var 53 pct., der mente, det var voldtægt, mens denne andel var vokset til 95 i en undersøgelse fra 2013 (Balvig, 2015: 17-18).

Hvorvidt sådanne forandringer også har haft betydning for de fund, offerundersøgelserne fremlægger, kan ikke vides med sikkerhed, men muligheden foreligger.

I løbet af de 10 år, hvor spørgsmålet om udsathed for tvangssamleje har været inkluderet i offerundersøgelsen, er der sket visse forandringer i andelen, der svarer bekræftende på spørgsmålet. Andelen af udsatte har således været signifikant højere de seneste tre år i forhold til de tidligere år. Samtidig viser analyser vedrørende et spørgsmål om, hvorvidt ofrene betragter tvangssamlejet som »meget alvorligt«, »ret alvorligt« eller »ikke særlig alvorligt«, at der er en tendens til, at en øget andel af ofrene ser tvangssamlejet som »ikke særlig alvorligt«. Jævnfør ovenstående beskrivelse af ændringer over tid kunne dette tyde på, at der selv inden for en ret kort årrække kan være sket forandringer

i alvorlighedsgraden af de hændelser, de adspurgte rapporterer om, når der spørges til udsathed for tvangssamleje, dvs. en øget tilbøjelighed til at betragte og definere flere hændelser som tvangssamleje/voldtægt.

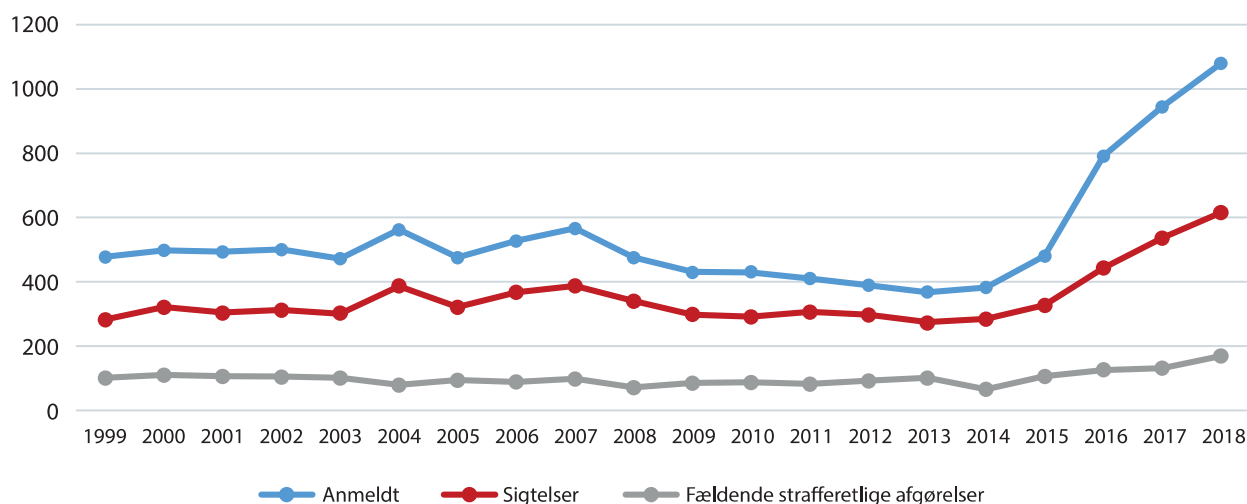
Hvis det er tilfældet, så bør det naturligvis tages i betragtning ved vurdering af udviklingen i omfanget af udsathed for tvangssamleje og sandsynligvis også i vurderingen af udviklingen i antallet af registrerede voldtægter.

Anmeldelser, sigtelser og domme

Via Danmarks Statistik er det muligt at få oplysninger om det årlige antal anmeldte voldtægter, om antal sigtelser, hvortil der er knyttet en anmeldelse, samt om antal og art af strafferetlige afgørelse for voldtægt, jf. figur 1.²

Antallet af anmeldte voldtægter i de seneste 20 år har frem til 2015 svinget mellem 367 og 566 med lidt nedadgående tendens i årene inden 2015. I de seneste år er antallet af anmeldte voldtægter imidlertid steget overordentlig meget, idet det er mere end fordoblet – fra 480 i 2015 til 1.079 i 2018. Denne meget kraftige stigning afspejler næppe alene en reel vækst i risikoen for at blive udsat for en voldtægt, men er antagelig langt hen ad vejen relateret til følgerne af en kritik af, at politiet i en række tilfælde har registreret sædelighedssager som »undersøgelsessager« frem for som en anmeldelse (Justitsministeriets Forskningskontor, 2017). Kritikken har således medført, at der i dag stort set ikke længere findes »undersøgelsessager« på sædelighedsområdet.

Figur 1. Antallet af anmeldte voldtægter, af sigtelser for voldtægt og af voldtægter, der har ført til en fældende strafferetlig afgørelse, 1999-2018.

Antallet af sigtelser, der opgøres som antallet af anmeldelser, der inden udgangen af januar det efterfølgende år har ført til mindst én sigtelse, følger så nogenlunde antallet af anmeldelser, dog med en mindre brat stigning de senere år. Den årlige sigtelsesprocent varierer i perioden mellem 56 og 76. Set i forhold til den generelle sigtelsesprocent for straffelovsovertrædelser, der er

på omkring 20 pct., er det en relativ stor andel af voldtægtssigtelserne, der medfører en sigtelse.

Til gengæld er det relativt få af sigtelserne for voldtægt, der fører til en fældende strafferetlig afgørelse.³ Mens det for straffelovsovertrædelser generelt er 90-95 pct. af sigtelserne, der fører til en fældende strafferetlig afgørelse, drejer det sig om cirka 30 pct. af sigtelserne for voldtægt. Det kommer næppe som en overraskelse, da diskussionen om mange henlagte voldtægtssager jævnlige dukker op i massemedierne.

Anmeldelse og politiets håndtering

Som nævnt er det en lille del af ofrene – knap en fjerdedel – der går til politiet, når de har været udsat for tvangssamleje.

Den ringe anmeldelsestilbøjelighed må antages at have haft betydning for, at der fra officielt hold er igangsat tiltag, der blandt andet skal være med til at øge ofres incitament til at anmelde. Den forskning, der belyser baggrunden for ikke at anmelde et seksuelt overgreb, peger på, at især grovheden af krænkelsen samt kendskab til gerningsmanden har betydning for tilbøjeligheden til at anmelde en seksuel krænkelse (F. Balvig & B. Kyvsgaard, 2006; M. Ø. Ribe, 2017). Tiltroen til, at politiet kan eller vil gøre noget, eller at de vil tro på offerets forklaring, kan imidlertid også have en betydning for tilbøjeligheden til at anmelde. En nyere dansk undersøgelse viser, at 4 pct. af de ofre, der har henvendt sig til Center for Seksuelle Overgreb på Rigshospitalet, har undladt politianmeldelse på grund af negative erfaringer med politiet (M.Ø. Ribe, 2017), mens en tidligere dansk undersøgelse, der er baseret på et repræsentativt udsnit af kvinder i alderen 18-70 år, peger på, at manglende tiltro til politiet har betydning for omkring hver 7. af dem, der ikke anmelder til politiet (F. Balvig & B. Kyvsgaard, 2006). Danske kvalitative studier peger i samme retning, men også på, at en forventning om ubehagelige oplevelser forud for og i forbindelse med retssagen kan have en betydning herfor (K.B. H. Johansen, 2016; M. Lyngby, 2009).

I de to undersøgelser af politiets håndtering af voldtægtssager, der er gennemført i henholdsvis 2016 og 2017 (S. Mulvad-Reinhardt, 2017; B. Kyvsgaard, 2018), spørges ofrene om deres oplevelser af den første samtale, de havde med politiet, om de har følt sig godt behandlet – følt sig trygge, følt sig respekteret, følt sig taget alvorligt af politiet – og om de havde fået information om sagens videre forløb, om muligheden for en bistandsadvokat, om muligheden for erstatning mv. Undersøgelserne blev gennemført via de fem centre for voldtægtsofre, der findes i Danmark, idet centrene blev bedt om at udlevere et spørgeskema til de ofre for seksuelle overgreb, der havde anmeldt overgrebet til politiet, og som var fyldt 15 år. Undersøgelse vedrørende 2017 omfattede endvidere interview med personale på centrene.

Grunden til, at der er gennemført to undersøgelser, er, at den første blev igangsat sent i 2016, nemlig kort efter udmøntning af de nye retningslinjer for

politiets arbejde med voldtægtsforbrydelser. Da undersøgelsen kun kom til at omfatte ret få – 57 – besvarede spørgeskemaer, og da der også var interesse for at se, om der var sket ændringer i forhold til den allerførste tid med de nye retningslinjer for behandling af voldtægtssager, blev det besluttet at fortsætte med indsamling af data i 2017. Også denne undersøgelse kom med kun 66 besvarede spørgeskemaer til at lide under et stort bortfald, hvilket i høj grad beroede på, at kun en mindre del af de mulige deltagere var blevet bedt om at deltage. Idet der henvises til undersøgelsesrapporten (B. Kyvsgaard, 2018), skal her alene nævnes, at da meget tyder på et tilfældigt bortfald og på sammenlignelighed mellem undersøgelsen fra 2016 og 2017, blev der gennemført en komparativ analyse mellem besvarelsene fra de to år.

Denne analyse viser, at retningslinjerne fra 2016, som indebærer, at der skal foretages en række minimumsskridt i forbindelse med en voldtægtssag, i højere grad er blevet implementeret i 2017 end i 2016. Alle de spørgsmål, der er stillet vedrørende politiets håndtering af sagen, viser således en positiv udvikling fra 2016 til 2017, og på trods af et lille undersøgelsesmateriale er der i flere tilfælde statistisk signifikante forskelle mellem besvarelsene de to år. Sammenligningen viser blandt andet en signifikant vækst i andelen af ofre, der følte, at politiet udviste forståelse, som følte sig taget alvorlig af politiet, og som oplevede, at politiet fandt deres forklaring troværdig. Endvidere er der en tydeligt vækst i andelen, der er blevet oplyst om sagens videre forløb og om mulighederne for erstatning. Endelig viser der sig også en halvering i andelen af ofre, der overordnet set var enten »meget utilfredse« eller »utilfredse« med mødet med politiet. Mens denne andel i 2016 var på 30 pct., var den i 2017 på til 15 pct.

Denne positive udvikling, der som nævnt er baseret på et spinkelt undersøgelsesmateriale, bakkes op i de interview med personale fra centrene, der er gennemført. Som en af de interviewede siger: *»De trøse historier er blevet færre«*. En anden udtaler: *»Det [at der er sket forbedring i politiets arbejde] svarer til mit kliniske indtryk. Det er ikke tit, det lyder grelt med anmeldelserne. Men der er da stadig nogen.«*

Sidstnævnte tyder på, at der stadig er rum for forbedringer. Hvorvidt der efter gennemførelsen af undersøgelsen i 2017 er sket fortsatte forbedringer, eller om entusiasmen – som nogle af de interviewede udtrykker bekymring for – med tiden er aftaget, og at der dermed er blevet mindre fokus på voldtægtssager, er der ikke kendskab til.

Noter

1. I modsætning til straffeloven omfatter spørgsmålet i offerundersøgelsen en kønsdimension, nemlig at udøveren er en mand.
2. I 2013 blev definitionen af voldtægt ændret, således at den i dag også omfatter samleje med børn under 12 år. Her er dog anvendt den tidligere definition, der – ud over voldtægt, som svarer til den nuværende § 216, stk. 1 og den nuværende § 225, jf. § 216 – også omfatter tilsnigelse til samleje (§ 221). Tallene stammer fra Danmarks Statistik.
3. Tælleenheden for anmeldelser og sigtelser angår antallet af ofre. Dvs. at et tilfælde, hvor tre gerningsmænd har deltaget i en voldtægt mod ét offer, vil såvel anmeldelse som sigtelse alene tælle én gang. For fældende strafferetlige afgørelser er det derimod antal afgørelser, der er tælleenheden. Det bemærkes endvidere, at antallet af fældende strafferetlige afgørelser inkluderer fældende bisigelser.

Litteratur

- Balvig, F. (2015). Kriminalitetsudviklingen. København, Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F. & B. Kyvsgaard (2006). Vold og overgreb mod kvinder. Dansk rapport vedrørende deltagelse i International Violence Against Women Survey (IVAWS). København, Københavns Universitet & Justitsministeriet.
- Johansen, K.B.H. (2016). Seksuel vold. Opfattelser og holdninger til strafbarhed og anmeldelse blandt unge. København, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2017). Brug af undersøgelsessager på sædelighedsområdet, herunder voldtægt. København, Justitsministeriet.
- Lyngby, M. (2009). Barrierer for at søge hjælp efter voldtægt: En fænomenologisk undersøgelse af barrierer for at søge offentlig hjælp blandt voldtægtsramte i Danmark. Århus, Center for Voldtægtsofre, Århus Universitetshospital.
- Kyvsgaard, B. (2017). Ny undersøgelse af ofres oplevelser ved anmeldelse af seksuelle overgreb til politiet. København, Justitsministeriet.
- Mulvad-Reinhardt, S. (2017): Ofres oplevelser ved anmeldelse af seksuelle overgreb til politiet. København, Justitsministeriet.
- Pedersen, A.-J.B., B. Kyvsgaard & F. Balvig (2018). Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2017. København, Justitsministeriet.
- Ribe M.Ø. (2017): Anmeldelsestilbøjelighed blandt ofre for seksuelle overgreb. København, Justitsministeriet.